

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta právnická
katedra občanského práva
doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.
oponent

P O S U D E K

disertační práce JUDr. Pavly Buriánové
„Právní jednání se zaměřením na vady právního jednání“

Volba tématu, které autorka ve své předložené disertační práci zpracovala, je tím, co se lidově řečeno označuje jako „dobrá volba“. Jde o téma, které v rámci civilistiky patří nepochybně k nejzajímavějším, a to jak proto, že má svůj hluboký teoretický základ, tak proto, že se vyznačuje samozřejmě zcela fundamentálními praktickými aspekty. Jde tedy o materii, která se řadí k těm, jež se ke zpracování disertace v oblasti občanského práva hodí nejvíce. To vše platí dvojnásob proto, že je řeč o látce legislativně nastolené přece jen relativně „nedávno“, a to v podobě, kterou lze bez rozpaků označit jako mnohdy kontroverzní, problematickou, ba někdy vysloveně nezdařilou.

Vše právě uvedené přináší pro zpracovatele dané problematiky nemalé riziko. Totiž riziko, že svůj úkol nezvládne. Že se patřičně neorientuje v předmětu práce a už vůbec ne v široké paletě rozmanitých, často protichůdných názorů, které byly k jednotlivým dílčím otázkám tohoto předmětu v posledním desetiletí prezentovány. Přitom nejde jen o orientaci, ale samozřejmě též o potřebu k jednotlivým problémům zaujmout stanovisko a zdůvodnit je. Jsem rád, že mohu již v úvodu svého oponentského posudku konstatovat, že se autorka s uvedeným rizikem úspěšně vypořádala a že svůj úkol zvládla.

Uznání zasluhuje (s jednou dále uvedenou výjimkou) především celkově rozumné rozvržení práce. Ta začíná (v první kapitole) správně u pojmu právního jednání, na jehož popis navazuje (ve druhé kapitole) nikoli nezbytné, nicméně jistě vhodné zpracování významu zásad soukromého práva ve vztahu k právnímu jednání. Předpoklad úspěšného „uchopení“ vlastního jádra práce tvoří deskripce jednotlivých tradičních skupin náležitostí právního jednání (obsažená v kapitole třetí), která zahrnuje náležitosti subjektu, náležitosti vůle, náležitosti projevu vůle a náležitosti předmětu právního jednání. Ono zmíněné jádro a gros celé práce pak představují samotné vady právního jednání. Ty se (ve čtvrté kapitole)

traktují v subkapitolách věnovaných vadám subjektu právního jednání, vadám vůle právního jednání, vadám projevu vůle a vadám formy právního jednání. Naposled uvedené téma je překvapivé a v linii dosavadní chvály stran něho nemohu, alespoň z osobního hlediska, neudělat určitý „úrok stranou“. Nejde ani tak o to, že se vady formy právního jednání vyčleňují z tradičního řazení do okruhu vad projevu vůle; to je otázka názoru. Jde však o to, že ačkoli se při popisu náležitostí právního jednání správně uvádějí, jak řečeno, též náležitosti předmětu právního jednání, v kapitole o vadách právního jednání tomu korespondující subkapitola chybí. Tím netvrdím, že autorka vady předmětu právního jednání (a s nimi spojenou nedovolenost právního jednání samotného) opomíjí zcela. Věnuje se tomu však jen v souvislosti s jinými výklady a nikoli uceleně. To je obzvláště politováníhodné proto, že právní úprava právního jednání na tomto poli patří k nejproblematictějším a zasluhuje nepopíratelně komplexnější analýzu.

Mám-li pokračovat ve výčtu kladů práce, resp. toho, co za nimi stojí, musím u autorky podtrhnout především její detailní, vysoce nadprůměrnou znalost všeho, co se rozhodla zpracovat, a spolu s tím i nepopíratelné pochopení téhož. Ruku v ruce s tím jde též autorčina schopnost výklady patřičně uspořádat a jejich předmět náležitě vysvětlit. Samostatné ocenění konečně z obsahového hlediska práce zasluhuje též snaha autorky vyslovovat v některých souvislostech vlastní, třeba i netradiční názor.

Z více či méně formálních hledisek zasluhuje pozitivní zmínku především práce s prameny, z nichž se v práci čerpá. Jejich rozsah je úctyhodný, nepomíjí se v něm ani prameny zahraniční a pro účely práce jej lze označit za vyčerpávající. To platí jak o literatuře, tak o judikatuře. V jinak správné citační technice lze jen vytknout, že při citacích kolektivních prací není vždy (jakkoli jde spíše o výjimky) jasné, čím názor z kolektivu autorů se přebírá, popř. kritizuje. Pokud jde konečně o jazykový projev, lze jej označit jako kultivovaný, bez gramatických a koneckonců i stylistických prohřešků.

Je-li mým úkolem oponenta nikoli pouze chválit, ale především připomínkovat, vznášet námitky, popř. kritizovat, na obecné úrovni toho (s výhradou shora již uvedené námitky) nemám mnoho. Omezím se na tři poznámky. Za prvé, jakkoli autorka ke zkoumané problematice nejednou přistupuje *de lege ferenda*, činí tak z hlediska možností disertační práce velmi „plaše“, a to jak z hlediska kvantitativního, tak z hlediska kvalitativního. Na jedné straně správně postihuje (alespoň velmi často) nejasnosti či pochybnosti o těch či oněch otázkách, jakými jsou např. hranice mezi absolutní a relativní neplatností, možnosti konvalidovat absolutně neplatné právní jednání aj., zůstává však většinou na platformě hledání řešení *de lege lata*, aniž poukáže na fakt, že nejasnosti v takto elementárních otázkách

by si kvalitní právní úprava vůbec neměla dovolit, a aniž ukáže, kde (v jakých ustanoveních) je současná právní úprava nekvalitní. To je ovšem prohrěšek, který prolíná drtivou většinou aktuální právnické literární produkce, a z tohoto hlediska pod touto kritikou stojí přece jen v omluvitelném světle. Další dvě připomínky mají pouze relativně kritický charakter. Na jedné straně tedy sice lze namítat, že ten či onen výklad exceduje ze zkoumaného předmětu, např. při popisu procesní způsobilosti (na str. 59 a násl.), při zkoumání spíše otázek zastoupení než otázek náležitosti osoby (na str. 63 a násl.), na druhé straně však jde o řešení otázek jistě souvisejících, které poskytuje ucelený pohled, jenž má jistě svůj užitek. Podobně na jedné straně autorka, jakkoli vedena správnou snahou držet se většinou na obecné a teoretické úrovni, dokáže zabřednout do pozoruhodně hluboké kazuistiky (zejm. na str. 87 a násl., jakož i str. 121 a násl.), na druhé straně ji však lze v tomto postupu chápat s ohledem na její úsilí vysvětlit toho pokud možno co nejvíce, a to zejména i v rámci diskuse, která na odborné úrovni literárně probíhá. Přitom i v případě obou naposled vedených připomínek platí, že nejde ve světě právnické produkce o nic výjimečného.

Pokud jde o jednotlivosti, nabízí se témat k polemice či alespoň k diskusi obrazně řečeno „nekonečně“. Při naznačené kvalitě dnešní právní úpravy a s ohledem na rozmanitá stanoviska právní nauky a právní praxe, která na ni navazují, to ostatně ani jinak nemůže být. Přiznám se však, že si nekladu za cíl vznášet vyčerpávající polemiku a zapřádat nekonečnou diskusi ve vztahu k názorům, s nimiž se sice ne vždy ztotožňuji, jež však většinou nejsou názory originálně autorčinými, nýbrž názory těch, od nichž je autorka přebírá. I zde se tedy omezím, většinou „heslovitě“, jen na některé poznámky dílčího charakteru a částečně (ve velmi omezené míře) na podněty k diskusi.

Tak předně těžko mohu souhlasit, i když některé prameny s mým názorem nekoincidují, že domněnky a fikce jsou právními skutečnostmi (str. 11). Ano, někdy s nimi jsou spojeny nějaké právní následky, někdy naopak nikoli, ačkoli by tomu tak za jiných okolností bylo, sama právní skutečnost (jsouc něco, co v realitě skutečně vzniká, aniž je to tím, co zákon stanoví) se však ukazuje být přece jen něčím jiným (a to samozřejmě bez zřetele na to, co se např. u soudu dokazuje a co nikoli). Pokud se v souvislosti se způsobilostí právně jednat poukazuje (na str. 44) na § 17 OZ, jde zřejmě jen o nezdařilý odkaz, neboť hlavní smysl tohoto ustanovení je postihnout právní subjektivitu (a to bez ohledu na skutečnost, že jednání právnické osoby je jen fikcí odvozenou z jednání toho či onoho zástupce). Spíše faktickou povahu má připomínka, jejímž prostřednictvím odmítám více méně všeobecně právnickou veřejností přijímanou představu akceptovanou bez dalšího i autorkou (zejm. str. 114), že osoba omezená ve svéprávnosti vždy má svéprávnost k běžným právním jednáním

každodenního života. Jde o pseudohumanistický zákonodárcův postoj, jež smutné zkušenosti z některých psychiatrických zařízení přesvědčivě vyvracejí. Vráťím-li se ještě k právnímu jednání právnických osob, nelze podle mého názoru tvrdit (str. 136 – 137), že absence svéprávnosti u právnické osoby je dána podstatou této osoby (a to bez zřetele k tomu, že někdy se svéprávnost právnickým osobám v naší literatuře přiznává). Prostě je poctivé říci, že zákonodárce převzal v dané věci zahraniční koncepci právnických osob (jak ostatně citační aparát autorky částečně naznačuje), přičemž tato koncepce není zcela bez pochybností, neboť je-li sama právnická osoba koncipována na základě fikce, nezdá se nezbytné vytvářet ještě další fikci ohledně jejího právního jednání. V záležitosti vad vůle (str. 145 až 149) je mi sympatická samostatná úvaha autorky stírající rozdíl mezi fyzickým a psychickým donucením, vidět je však třeba, že z teoretického hlediska tu rozdíl samozřejmě existuje a záleží toliko na zákonodárci, zda jej promítne též do právních následků jednoho a druhého; to zákonodárce naposled učinil, aniž to činila (patrně vhodněji) právní úprava předchozí. (Pouze na okraj, lépe je jistě, alespoň v teorii, používat pojem *vis absoluta* místo značně nevhodného pojmu fyzické donucení.) Co se týče omylu (str. 155 až 160), je třeba zdůraznit, že neplatnost může v jeho důsledku nastat, i když se omyl týká jiné než rozhodující okolnosti, totiž, je-li omyl vyvolán lstí. To si autorka (aniž to dostatečně zřetelně formuluje) zřejmě uvědomuje (zejm. na str. 160). V této souvislosti se však zase zdá sporné (patrně převzaté) tvrzení, že lstivě může jednat jen „druhá strana“; lest si totiž lze představit i u třetí osoby s tím, že ona druhá strana bude v souladu s § 585 OZ původcem omylu. Konečně pokud jde o konkludentní jednání (zejm. 166 a násl.), neumím se dost dobře smířit s jeho existencí tam, kde jde o nekonání. Ano, v případě konkludentního jednání jde o jednání nikoli slovy. Pak by ovšem každé nekonání bylo konkludentním jednáním, protože se při něm slova nepoužívají; o to při postižení konkludentního jednání ovšem zřejmě nejde. Zdá se tedy, že v této koncepci část naší civilistiky „zabloudila“ a že je (vzdor zavádějící formulaci § 546 OZ) tudíž třeba rozlišovat tradičně jednání komisivní a omisivní a pouze komisivní dále členit na jednání výslovná a konkludentní (s tím, že jako naprostý nonsens se ukazuje někdy zastávané stanovisko připouštějící omisivní výslovná právní jednání).

Uvažují-li o diskusi, kladou se mi ve vztahu k autorce otázky zejména v oblasti základních zásad soukromého práva. Uvedu tři. Je naprostá dominance zásady autonomie vůle realitou, jak vyplývá z „mantry“ kázané zákonodárcem, jakož i mnohými autory (včetně autorky předložené práce)? Existuje-li zásada autonomie vůle, je rozumné hovořit též o zásadě dispozitivnosti? A konečně, jak je to se zásadou rovnosti, a to jak co do jejího klasického chápání, tak co do možných odklonů od něho?

Z obsahu všech shora uvedených poznámek oponentního charakteru jasně vzdor jejich rozsahu vyplývá, o co v nich jde, resp. hlavně o co v nich nejde. Nejde v žádném případě o zpochybnění celkově pozitivního hodnocení předložené disertační práce, které jsem v úvodu předeslal, stejně tak jako ani o zpochybnění původního konkrétní přínosu této práce do naší civilistiky, který je zřejmý. Lze tedy celkově shrnout, že předložená disertační práce je prací velmi kvalitní, v nejednom ohledu nadstandardní, z hlediska obvyklých kritérií obsahu a všech obvykle používaných metod v podstatě profesionální, tedy prací, která nepopíratelně splňuje požadavky, jež lze na ni jako na disertační práci klást. Z těchto důvodů proto jednoznačně doporučuji, aby byla připuštěna k obhajobě a aby po úspěchu při této obhajobě, který předpokládám, byl její autorce udělen titul Ph.D.

V Praze dne 22. července 2022

doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.